

Aleksandra Urbanowicz

Przedłużająca się sytuacja pandemiczna a sposobność uniknięcia konsekwencji egzekucji komorniczej

Streszczenie

W artykule poruszono istotny problem związany z prowadzeniem postępowania egzekucyjnego z uwagi na przedłużającą się sytuację pandemiczną. Scharakteryzowano, jak wyglądało prowadzenie czynności egzekucyjnych przed pojawieniem się epidemii koronawirusa, i jak funkcjonuje ono od marca 2020 r.. Zwrócono uwagę na trudności i problemy, jakie napotykają nie tylko wierzyciele, ale również sami dłużnicy i prowadzący postępowania egzekucyjne komornicy. Pomimo iż prowadzone są prace legislacyjne, mające na celu rozwiązanie wielu problemów dotyczących postępowań egzekucyjnych, to ich efekt może nie być zadowalający.

1. Uwagi wstępne

Kwestia prowadzenia czynności egzekucyjnych to zawsze trudny i kontrowersyjny temat, wywołujący mnóstwo rozbieżnych opinii i dający szerokie pole do prowadzenia różnorodnych dyskusji. Wydaje się, że ustawodawca, mimo wielorakich prób usystematyzowania czynności egzekucyjnych, nie potrafi znaleźć rozwiązania, które zadowoliliby strony postępowania. Bardzo ciężko jest określić zakres, poza który nie można wychodzić przy planowanych zmianach legislacyjnych. Najczęściej stawianym zarzutem jest kwestionowanie czy osoba dłużnika nie jest chroniona w stopniu większym niż „pokrzywdzony” wierzyciel. Analiza dość dynamicznie zmieniających się przepisów obowiązującego prawa przynosi wrażenie, że kolejne, nawet te czasowo wprowadzone zmiany legislacyjne, mają na celu ochronę samego dłużnika, któremu po raz kolejny przy okazji modyfikacji przepisów, umożliwia się balansowanie na granicy zgodności z prawem.

Dodatkowo niczego nie ułatwia panująca od zeszłego roku na terenie Polski sytuacja pandemiczna. Można nawet odnieść wrażenie, że wprowadzone obostrzenia oraz ograniczenia, przede wszystkim w funkcjonowaniu organów administracji publicznej, czy wprowadzenie

pracy w formie zdalnej, sprzyjają tworzeniu się oraz funkcjonowaniu różnego rodzaju nieprawidłowości, i które wpływają na codzienną pracę urzędów, na które licznymi aktami wykonawczymi narzucono różnorakie obowiązki i zadania.

O ile taka sytuacja bardzo sprzyja osobom, które z różnych względów uciekają przed widmem rychłej egzekucji komorniczej, o tyle jest ona bardzo niekomfortowa i kłopotliwa wobec osób, które posiadają prawomocny tytułu egzekucyjny, a którym w tej chwili obowiązujące przepisy nie ułatwiają drogi do odzyskania dochodzonej wierzytelności.

Trwająca pandemia niesie za sobą jeszcze jeden zasadniczy problem i ogromne ryzyko: nie ma możliwości, aby realnie ocenić, kiedy się ona zakończy. Potęguje to poczucie niepewności, szczególnie z punktu widzenia osób, którym zależy na wyegzekwowaniu własnych roszczeń. Z perspektywy osób zadłużonych ten przedłużający się stan jest natomiast okazją na legalne odwołanie w czasie realizacji nałożonych przez sąd obowiązków i by w granicach prawa uchylać się od własnych powinności. Wymaga zastanowienia, czy wprowadzenie niektórych uregulowań prawnych i ograniczeń w zakresie możliwości przeprowadzania skutecznego postępowania egzekucyjnego, nie ułatwia także uniknięcia egzekucji. Za cel badań postawiono sobie odpowiedź na pytanie, czy wprowadzone w trakcie trwania pandemii zmiany legislacyjne były potrzebne i czy okazały się one skuteczne z punktu widzenia zakładanych celów, czy należałoby wprowadzić jakiegokolwiek modyfikacje lub zrezygnować z niektórych z nich.

2. Problemy w postępowaniu egzekucyjnym przed wystąpieniem Covid-19

Od wielu lat mówiło się, że mechanizmy towarzyszące postępowaniu egzekucyjnemu wymagają pewnych zmian i usprawnienia. Regulacje prawne ujęte w Kodeksie postępowania cywilnego¹, chociaż dość precyzyjne, nie okazały jednak się na tyle skuteczne, by zahamować czy też ograniczyć do minimum ilość przypadków, gdy dłużnik poprzez własny spryt i niechęć do regulowania swoich zobowiązań, był w stanie uniknąć odpowiedzialności czy też przez lata zwodzić komornika i własnego wierzyciela. Wydaje się, że wszelkie wytyczne zawarte w Dziale III Kodeksu postępowania cywilnego, zatytułowanym: „Wszczęcie egzekucji i dalsze czynności egzekucyjne”, chociaż dość ramowo, to jednak dawały pełen obraz, jak powinny od początku przebiegać wszelkie czynności związane z próbą wyegzekwowania przez wierzyciela zasądzonych w toku postępowania sądowego należności. Jednocześnie przepisy

¹ Ustawa z 17.11.1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz.U. z 2020, poz. 1575 ze zm., dalej jako „k.p.c.”.

te zawierają w sobie pewne wyłączenia, wynikające z innych aktów wykonawczych. Zgodnie z art. 799 k.p.c., wniosek o wszczęcie egzekucji lub żądanie jej przeprowadzenia z urzędu, umożliwia prowadzenie egzekucji według wszystkich dopuszczalnych prawem sposobów, z wyłączeniem egzekucji z nieruchomości. Skierowanie egzekucji do nieruchomości dłużnika oraz składników jego majątku jest możliwe tylko na wyraźny wniosek wierzyciela, który wskazuje wybrany przez siebie sposób egzekucji. Organ dokonujący egzekucji ma zarazem obowiązek zastosować sposób egzekucji najmniej uciążliwy dla dłużnika². Jeżeli egzekucja z jednej części majątku dłużnika oczywiście wystarcza na zaspokojenie wierzyciela, dłużnik może żądać zawieszenia egzekucji z pozostałej części majątku.³

Tutaj pojawia się pierwsza wątpliwość, czym tak naprawdę jest „prowadzenie egzekucji według wszystkich dopuszczalnych sposobów”. Sformułowanie to sugeruje, iż katalog możliwości powinien być znaczny. Wydaje się, że również sam ustawodawca zauważył, że kwestia postępowania egzekucyjnego w polskim prawie wymaga podjęcia pewnych działań naprawczych i interwencji legislacyjnej. Jak wynika z opracowania Biura Analiz, Dokumentacji i Korespondencji Kancelarii Sejmu, kwestie prowadzenia postępowania egzekucyjnego to temat wymagający podjęcia środków naprawczych i zaradczych, które wpłyną na zwiększenie skuteczności prowadzonych egzekucji. „Obecna regulacja w polskim prawie egzekucji sądowej (nazywanej też egzekucją cywilną albo komorniczą) oraz egzekucji administracyjnej obarczona jest licznymi wadliwościami (...). Ponadto za niepokojący można uznać obecny kierunek zmian ustawodawczych, zmierzających do dalszego wzmocnienia i tak już bardzo silnej pozycji dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym”⁴.

W przypadku egzekucji należności problemów jest wiele, i chociaż nie wynikają one wprost z przepisów, to można doszukać się ich już w ich interpretacji czy też próbach ich obejścia obserwowanych w praktyce. Jednym z kolejnych obszarów problematycznych jest także status komornika, który został zmieniony mocą ustawy z 22.3.2018 r. o komornikach sądowych⁵. Wskazuje się, że w efekcie tej zmiany „status ustrojowy i zawodowy komornika

² Jest to tak zwana zasada proporcjonalności – por. m.in. K. Flaga-Gieruszyńska w: K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*. Wyd. 10, Warszawa 2019, Legalis – do art. 799.

³ Por. wyrok SN z 10.5.1966 r., II CR 97/66, OSNCPIUS 1966, Nr 12, poz. 223.

⁴ Opracowanie Biura Analiz, Dokumentacji i Korespondencji Kancelarii Sejmu, „System egzekucji roszczeń, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii ograniczeń egzekucji, niespójności uregulowań dotyczących egzekucji cywilnej i administracyjnej, kolejności zaspokajania wierzycieli oraz społecznych i ekonomicznych skutków egzekucji w świetle rozwiązań postulowanych w petycji (P9-31/19) Opinie i ekspertyzy OE-278”, Warszawa 2020, s. 3.

⁵ Dz.U. 2018 poz. 771, obecnie t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 850 ze zm.

sądowego pozostaje niejasny”, a sama nowelizacja „negatywnie wpływa na stan prawa egzekucyjnego w Polsce”⁶.

Jeszcze przed wystąpieniem pandemii Covid-19 w prowadzonych egzekucjach pojawiały się spore problemy, wynikające przede wszystkim z samego prawnego ograniczenia prowadzenia egzekucji. Podkreśla się, że z jednej strony „ograniczenia egzekucji o charakterze przedmiotowym pełnią doniosłą funkcję, zapewniając osobie, przeciwko której prowadzona jest egzekucja (czyli dłużnikowi egzekwowanemu) minimum egzystencji”⁷. Z drugiej jednak nie powinny „prowadzić do zniweczenia celu egzekucji, będącego następstwem niemożności zaspokojenia wierzyciela z jakiegokolwiek składnika majątku dłużnika”⁸. Zauważono, że dbałość o osobę samego dłużnika stoi niejako w sprzeczności z okolicznością, iż to zazwyczaj właśnie wskutek jego działania, dochodzi do pokrzywdzenia osoby dochodzącej swoich roszczeń. Wierzyciel, jeśli „trafi” na sprytnego i znającego przepisy dłużnika, ma ograniczone możliwości pełnego i szybkiego wyegzekwowania zobowiązań. Wystarczy, że dłużnik będzie zatrudniony z miesięcznym wynagrodzeniem w wysokości tzw. najniższej krajowej, i tak naprawdę komornik nie ma możliwości, by egzekwować wiarygodność z tej kwoty. Jest to „furtka”, z której korzysta wiele osób, pracując po części „na etacie”, a po części pobierając wynagrodzenie „do ręki”.

Wyłączenia z prowadzenia egzekucji pod względem przedmiotowym, opisane w art. 829 k.p.c., a których celem jest zapewnienie minimalnych standardów ochrony dłużnika ze względów humanitarnych, społecznych oraz gospodarczych⁹, powodują, że wielu dłużników nie podejmuje jakichkolwiek starań, by wyjść ze swojego zadłużenia czy też by ograniczyć jego wysokość, skoro mają świadomość, że pozostają bezkarni, bowiem muszą mieć zapewnione tzw. minimum egzystencji¹⁰. Jednocześnie brak jest narzędzi, dzięki którym możliwe stałoby się wykazanie, że dłużnik mógłby podjąć pracę, w której otrzymywałby wyższe wynagrodzenie. Wiele osób tłumaczy, iż ich kompetencje, ale również trudna i niestabilna sytuacja na rynku pracy uniemożliwia im uzyskanie lepiej płatnej pracy. Można odnieść wrażenie, że jest to problem, z którym legislator nie może sobie poradzić, bo dłużnik, mimo iż jest osobą, wobec której powstały konkretne zobowiązania, nadal wie, jak ma

⁶ Ibidem, s.4.

⁷ Ibidem, s. 4.

⁸ Ibidem, s.4.

⁹ Por. A. Kościółek w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, P. Rylski (red.), Warszawa 2021, Legalis – do art. 829.

¹⁰ Por. D. Olczak-Dąbrowska w: T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 506–1217. Tom II*, Warszawa 2019, Legalis – do art. 829.

postępować, by nie narazić siebie na konieczność spłacania swoich długów. Jak wyjaśnia Krajowa Rada Komornicza: „Co do zasady egzekucję prowadzi się z wszystkich ruchomości dłużnika, chyba, że co innego wynika z tytułu wykonawczego. Od tej zasady ustawa przewiduje jednak wyjątki wyliczając przedmioty, które z przyczyn humanitarnych i społecznych nie podlegają egzekucji.”¹¹

Nasuwa się zatem pytanie, czy czasem, za woalem względów humanitarnych i społecznych, nie chronimy zbyt mocno właśnie samego dłużnika. W wielu sytuacjach to wierzyciel pozostaje, chociażby wskutek faktu udzielenia wcześniejszej pożyczki, w gorszej sytuacji społecznej czy materialnej niż dłużnik, który albo nie ma nic własnego, wiedząc, że w ten sposób uniknie egzekucji z ruchomości, albo zatrudniony jest z najniższym możliwym wynagrodzeniem. Dodatkowo, w razie egzekucji z rachunku bankowego, zgodnie z art. 54 ust. 1 i 2 ustawy z 29.8.1997 r. - Prawo bankowe, środki pieniężne znajdujące się na rachunkach oszczędnościowych, rachunkach oszczędnościowo-rozliczeniowych oraz na rachunkach terminowych lokat oszczędnościowych jednej osoby, niezależnie od liczby zawartych umów, są wolne od zajęcia na podstawie sądowego lub administracyjnego tytułu wykonawczego, w każdym miesiącu kalendarzowym, w którym obowiązuje zajęcie, do wysokości 75% minimalnego wynagrodzenia za pracę przysługującego pracownikowi zatrudnionemu w pełnym miesięcznym wymiarze czasu pracy. Powyższe dotyczy także rachunku prowadzonego dla kilku osób fizycznych, niezależnie od liczby współposiadaczy takiego rachunku¹².

Egzekucje komornicze borykają się jeszcze z innym istotnym problemem, a mianowicie wielu dłużników, mając świadomość, że od orzeczeń sądowych i czynności komorniczych przysługuje im środek zaskarżenia, masowo składają pisma odwoławcze. Mimo merytorycznej bezzasadności dzięki wniesionemu odwołaniu mogą, niekiedy znacząco, wydłużyć procedurę, zanim nakaz zapłaty czy wyrok stanie się prawomocny i wykonalny¹³. Podkreślenia wymaga, że proceder ten dotyczy nie tylko czynności zaskarżalnych, a wielu dłużników wnosi skargi i zażalenia mając świadomość, że każde wniesione pismo musi zostać rozpoznane w toku postępowania i do każdego z nich organ egzekucyjny lub sąd musi się ustosunkować.

¹¹ www.komornik.pl/?page_id=183

¹² Ustawa z 29.8.1997 r. - Prawo bankowe, t.j. Dz.U. z 2021, poz. 1666 ze zm.

¹³ Skłania to nawet do wniosku, że „że dyspozycyjność jest w tym zakresie zbyt szeroka. Zaskarżalność wielu czynności komornika jest bowiem co najmniej zbędna, a przez nieuczciwych dłużników może być wykorzystywana do przedłużania postępowania” – tak B. Sadowska, *Realizacja zasady dyspozycyjności w zakresie dopuszczalności środków zaskarżenia czynności komornika w postępowaniu egzekucyjnym*, Studenckie Zeszyty Naukowe 2017, Vol. XX, nr 33, s. 68.

Obszerna baza danych, jaką jest Internet, obfituje w porady, w jaki sposób można odwlec w czasie czy też uniknąć egzekucji komorniczej. To właśnie z takich źródeł w dużej mierze korzystają dłużnicy, poszukując skutecznych i sprawdzonych rozwiązań. Katalog takich mechanizmów jest dość szeroki i daje dłużnikom wiele możliwości. Wierzyciel jest w tej sytuacji często bezradny i jeśli komornik nie będzie w stanie wyegzekwować zaległego długu, egzekucja kończy się umorzeniem postępowania bez szans na to, że swój dług kiedykolwiek skutecznie i w całości wyegzekwuje.

Trudności pojawiają się już na samym początku postępowania. Wierzyciel, który chce jak najszybciej dochodzić swojej wierzytelności, ale zależy mu także na tym, by prowadzone czynności były skuteczne, powinien podać komornikowi w chwili składania wniosku o wszczęcie egzekucji, możliwie jak najwięcej informacji o dłużniku. To ułatwia poszukiwanie jego majątku, źródeł dochodu i przyczyni się do szybszego zablokowania dostępnych środków. Kłopotem może być to, że większość wierzycieli nie jest w posiadaniu takich informacji, a co za tym idzie, są oni zdani na poszukiwania prowadzone przez komornika. Co prawda na rynku pojawiło się mnóstwo firm o profilu detektywistycznym i śledczym, które reklamują się, że są w stanie na zlecenie ujawnić majątek danego dłużnika, jednak takie usługi wymagają poniesienia konkretnych nakładów, co może prowadzić do sytuacji, że wynagrodzenie takiego podmiotu przewyższy kwotę, którą wierzyciel próbuje wyegzekwować.

W polskich realiach możemy mówić o jeszcze innej komplikacji. Zdarza się, że mimo zaspokojenia swojego roszczenia wierzyciel składa do komornika wniosek inicjujący postępowanie egzekucyjne¹⁴. W literaturze wskazuje się, że choć co do zasady sposób wykonywania zobowiązania określa art. 354 § 1 Kodeksu cywilnego¹⁵, zaspokojenie wierzyciela może nastąpić także w inny sposób. Mowa tu przede wszystkim o spełnieniu świadczenia przez osobę trzecią, które na mocy art. 366 § 1 k.c. powoduje zaspokojenie wierzyciela i zwalnia ewentualnych pozostałych współdłużników¹⁶. W razie oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego komornik wydaje postanowienie o pobraniu od wierzyciela opłaty stosunkowej w wysokości 10% egzekwowanego świadczenia.

¹⁴ Zwraca na to uwagę P. Soroka, *Prawnokarna ocena wszczęcia cywilnego postępowania egzekucyjnego w sytuacji, gdy roszczenie wierzyciela zostało zaspokojone*, *Palestra* 2021, nr 3, s. 29 i n.

¹⁵ Ustawa z 23.4.1965 r. - Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.), dalej jako „k.c.”.

¹⁶ Pisze o tym P. Soroka, *op.cit.*

W takim przypadku nie ściąga ani nie pobiera opłaty od dłużnika, a opłatę ściągniętą lub pobraną zwraca dłużnikowi.¹⁷

Tego rodzaju działania wierzyciela mogą stanowić podstawę poniesienia przez niego odpowiedzialności cywilnoprawnej, co więcej, mogą wyczerpywać znamiona czynu zabronionego stypizowanego w art. 286 Kodeksu karnego¹⁸: „Ofiarą podstępu wierzyciela nie jest jednak dłużnik (którego majątek może być zagrożony), lecz komornik prowadzący postępowanie egzekucyjne. Tak naprawdę czynności egzekucyjne winno wstrzymywać właśnie spełnienie świadczenia. Wówczas dalsze ich prowadzenie staje się bezprzedmiotowe i powinno zakończyć czynności organu egzekucyjnego oraz wstrzymać dalsze roszczenia wierzyciela, którego żądania zostały w pełni zaspokojone.

3. Zmiany regulacji prawnej w zakresie egzekucji jako wynik walki z Covid-19

Ogłoszona w zeszłym roku na terenie Polski sytuacja epidemiologiczna odbiła się na wielu sferach codziennego życia, ale miała również przełożenie na funkcjonowanie wielu urzędów, zmianę procedur, praktykę ich codziennej pracy oraz prowadzenia przez nie czynności. Wszystko to nie pozostało bez wpływu również na prowadzenie egzekucji komorniczych. Problemy z nią związane mają złożony i wielowątkowy charakter. Przede wszystkim przedłużający się kryzys i każdy kolejny *lockdown* mają destrukcyjny wpływ na poszczególne sektory gospodarki. Zamknięcie chociażby branży gastronomicznej czy hotelarskiej, których właściciele poczynili typowo znaczące i długoterminowe nakłady inwestycyjne, wywołało tzw. efekt kuli śnieżnej i negatywnie wpłynęło na powiązane gałęzie gospodarki. Zamknięcie części atrakcji turystycznych i miejsc masowego żywienia skutkowało redukcjami etatów lub całkowitymi cięciami zatrudnienia. Ponadto konieczność przeorganizowania działalności gospodarczej z restauracji na serwowanie posiłków „na wynos” również nie pozostało bez uszczerbku dla budżetu właścicieli wszelkich obiektów gastronomicznych. To wszystko wpłynęło w konsekwencji na spadek dochodów, przy równoczesnej potrzebie dalszego finansowania działalności i utrzymania miejsc pracy pracowników. Niewątpliwie sytuacja pandemiczna zwiększyła liczbę podmiotów znajdujących się na granicy wypłacalności i niewypłacalnych, ale również wpłynęła na wzrost prowadzonych

¹⁷ Artykuł 30 ustawy z 28.02.2018 r. o kosztach komorniczych (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 210 ze zm.). Por. M. Klonowski w: R. Reiwer (red.), *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Warszawa 2019, Legalis – do art. 30.

¹⁸ Co wykazuje P. Soroka, *op.cit.*

egzekucji. Zwiększony napływ nowych spraw w sądach¹⁹, a co za tym idzie, wydłużenie samego procedowania, negatywnie odbija się na efektywności postępowania prowadzącego do wyegzekwowania należności. Ponadto wprowadzane poszczególnymi regulacjami prawnymi obostrzenia również nie dają szansy na skuteczne prowadzenie czynności komorniczych w wielu miejscach. Analiza danych statystycznych obrazuje, jak w ciągu jednego tylko roku spadła skuteczność czynności egzekucyjnych. W I półroczu 2019 r. komornicy dokonali sprzedaży 3662 nieruchomości, podczas gdy w roku kolejnym w analogicznym okresie zostało sprzedanych jedynie 1771 nieruchomości, co daje spadek aż o 52 %.²⁰

Wprowadzając regulacje prawne związane z występowaniem na terenie Polski sytuacji epidemiologicznej, skupiono się na ograniczeniu możliwości przeprowadzania egzekucji. Ochrona została skierowana w kierunku dłużników. Można odnieść wrażenie, że stracono z pola widzenia wierzycieli, którym wprowadzenie ograniczeń znacznie skomplikowało możliwość skutecznego egzekwowania własnych zobowiązań. Problemy z prowadzeniem egzekucji zaczęły się od wprowadzenia tzw. tarcz antykryzysowych. Tak naprawdę już pierwsza przyniosła zmiany, które odbiły się na wielu sferach czynności sądowo-administracyjnych, w tym na egzekucji. „Generalną zasadą, przyjętą w tarczy antykryzysowej 1.0, było wstrzymanie rozpoczęcia biegu oraz zawieszenia już biegnących terminów prawa materialnego (...), jak również terminów procesowych (...) w okresie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID bieg terminów procesowych i sądowych w: postępowaniach sądowych, w tym sądowo-administracyjnych i postępowaniach egzekucyjnych (...) nie rozpoczyna się, a rozpoczęty ulega zawieszeniu na ten okres.”²¹. Mowa tu o art. 15z ustawy z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych²². Ta zmiana spowodowała wstrzymanie wielu rozpoczętych już czynności, ale również dała podstawę do niepodejmowania nowych, co z punktu widzenia wierzycieli było bardzo niekorzystne.

¹⁹ P. Rojek-Socha, *Druga fala koronawirusa "zamrozi" sądy? RPO pyta ministerstwo*, Prawo.pl. z 5.11.2020 r., <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/koronawirus-sady-odwoluja-jawne-rozprawy-i-posiedzenia,504312.html> (dostęp: 20.07.2021 r.).

²⁰ Dane te podaje P. Szymaniak P., *Wirus dławi egzekucję*, Dziennik Gazeta Prawna z 18.8.2020 r.

²¹ *Tarcza antykryzysowa 2.0. a postępowanie administracyjne*, <https://gov.legalis.pl/tarcza-antykryzysowa-2-0-a-postepowanie-administracyjne/> (Dostęp: 16.07.2021 r.)

²² Dz.U. poz. 374.

Aktem prawnym, który wprowadził dalsze ograniczenia w czynnościach egzekucyjnych jest tzw. Tarcza Antykryzysowa 3.0. czyli ustawa z 14.05.2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2²³. Przede wszystkim do k.p.c. po art. 952 dodano art. 952¹, którego § 5 wskazuje, iż: „Licytacji lokalu mieszkalnego lub nieruchomości gruntowej zabudowanej budynkiem mieszkalnym, które służą zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych dłużnika, nie przeprowadza się w czasie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii oraz 90 dni po jego zakończeniu. (...)”. Wydaje się, że takie ograniczenia są bardzo korzystne dla dłużników, którzy mają świadomość, że czekająca ich egzekucja w stanie epidemii nie będzie w ogóle możliwa do przeprowadzenia, a po ustaniu tego stanu, jeszcze przez 3 kolejne miesiące mogą czuć się oni bezpieczni.

Wbrew pozorom, wprowadzone ograniczenia wcale nie są korzystne dla wszystkich dłużników. Ci, którym zależy na tym, by jednak wyjść ze spirali własnych długów, nie mają niekiedy takiej możliwości. Dzięki sprzedaży nieruchomości w trybie licytacji, mieliby szansę spłaty albo całości swojego zobowiązania albo znacznej jego części. Tymczasem ten dług nie maleje, narastają odsetki od niego. „(...) Skuteczność egzekucji komorniczej w ostatnim czasie bardzo spadła. - A jeśli chodzi o same egzekucje z nieruchomości to można powiedzieć wręcz, że sytuacja jest dramatyczna. Postępowania są sparaliżowane a wierzyciele nie mogą odzyskać swoich należności. Komornikom udaje się odzyskać tylko niewielką część należności, jakie były odzyskiwane tym sposobem jeszcze w zeszłym roku - mówi. (...) - Tutaj też często mamy do czynienia z bardzo trudną sytuacją wierzycieli. Często ci ludzie, właściciele lokali latami czekają na to, żeby faktycznie móc korzystać ze swojej nieruchomości. Są różne w tym zakresie sytuacje i być może powinny być wprowadzone wyjątki od tego zakazu poddawane pod rozagę sądu, czy zakaz taki jest słuszny np. ze względów społecznych (...)”²⁴

Przyjmuje się, iż najbardziej istotne i odczuwalne z punktu widzenia zarówno samych wierzycieli, jak i dłużników zmiany, zostały wprowadzone właśnie wspomnianą już Tarczą Antykryzysową 3.0). Druga zmiana dotyczy zwiększenia kwoty wolnej od egzekucji w przypadku pracowników, którym z powodu podjętych na terytorium kraju działań służących zapobieganiu zarażeniem wirusem SARS-CoV-2 zostało obniżone wynagrodzenie lub których członek rodziny utracił źródło dochodu. Wobec takich osób kwota wolna od egzekucji,

²³ Dz.U. z 2020 r. poz. 875 ze zm., dalej jako „ustawa z 14.05.2020 r.” albo „Tarcza Antykryzysowa 3.0.”.

²⁴ P. Rojek-Socha, *„Tarcze” wycięły część licytacji nieruchomości - problem także dla dłużników*, Prawo.pl z 19.11.2020 r., <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/licytacje-z-nieruchomosci-mieszkalnych-covidowy-problem,504594.html> (dostęp: 20.07.2021 r.).

określona w art. 87¹ § 1 Kodeksu pracy, uległa zwiększeniu o 25% na każdego nieosiągającego dochodu członka rodziny, którego pracownik ten ma na utrzymaniu.²⁵

Również kolejne tzw. tarcze antykryzysowe nie przyniosły w zakresie egzekucji żadnych zmian zarówno dla dłużników, jak i dla wierzycieli. Wierzyciele borykają się z tymi samymi problemami jak dotychczas. Dłużnicy albo korzystają z tego, iż ustawodawca oddalił od nich widmo egzekucji, albo nie mają możliwości zmniejszenia własnego zadłużenia ze względu na wstrzymanie czynności egzekucyjnych z nieruchomości. „Kolejna odsłona tarczy antykryzysowej nie wprowadziła de facto żadnych zmian w zakresie postępowania egzekucyjnego. Ustawodawca działa doraźnie, a skutki pozornej ochrony ponoszą dłużnicy i wierzyciele. Tarcza 5.0 weszła w życie 1.10.2020 r. i nie wprowadziła zmian w zakresie postępowania egzekucyjnego”.²⁶ W dokumencie tym podtrzymano niektóre wcześniej wdrożone rozwiązania, takie jak chociażby: wstrzymanie w czasie epidemii wykonywania tytułów wykonawczych nakazujących opróżnienie lokalu mieszkalnego, możliwość prowadzenia egzekucji ze środków przekazanych na wypłatę świadczeń na rzecz ochrony miejsc pracy związanych ze spadkiem obrotów gospodarczych jedynie na rzecz osób, dla których zostały przekazane, wyłączenie możliwości egzekucji ze świadczenia postojowego, dofinansowanie części kosztów wynagrodzeń pracowników oraz dofinansowanie części kosztów prowadzenia działalności gospodarczej, udzielenie pożyczki z Funduszu Pracy w maksymalnej wysokości 5.000,00 zł wraz z wyłączeniem tych środków od zajęcia komorniczego.²⁷

Trwająca pandemia ujawniła również inne istotne problemy, nieznanne wcześniej w polskich realiach z uwagi na brak takich rozwiązań prawnych jak „tarcze antykryzysowe”. Pojawiło się dość istotne pytanie, czy wierzyciel poprzez komornika, może skorzystać z otrzymywanych przez dłużnika środków wsparcia otrzymywanych od państwa. Początkowo nie było w tym zakresie jasnej odpowiedzi, jednak teraz wiadomo już, że komornik nie ma prawa zająć środków otrzymanych jako wsparcie w czasie trwającej pandemii koronawirusa. Mimo wprowadzonych obostrzeń dochodzi jednak do sytuacji, gdy komornik zajmuje środki, wyłączone spod egzekucji. Sytuacje te wynikają z błędnych weryfikacji samego banku, w którym dany dłużnik ma rachunek. Komornik w momencie zajęcia środków nie zna źródła

²⁵ Ł. Czarnocki, *Egzekucja w czasie pandemii*, <https://prawnicypomagaja.pl/blog/egzekucja-w-czasie-pandemii> (dostęp: 20.07.2021 r.).

²⁶ M. Kowalczyk-Kędziarska, *Tarcza 5.0 – chaosu w egzekucji ciąg dalszy*, Rzeczpospolita 04.12.2020 r., <https://firma.rp.pl/prawo-i-podatki/art17059211-tarcza-5-0-chaosu-w-egzekucji-ciag-dalszy> (dostęp: 20.07.2021 r.).

²⁷ Ibidem.

ich pochodzenia. To zadaniem banku realizującego zajęcie jest wyłączenie spod egzekucji środków niepodlegających zajęciu. Bank powinien poinformować komornika o powstałej przeszkodzie do przekazania określonych środków z rachunku dłużnika. Jeśli jednak doszłoby do nieprawidłowego zajęcia, dłużnik musi reagować bardzo szybko i w ciągu 7 dni złożyć reklamację w banku, który obsługuje jego konto. Termin ten wynika z faktu, że w przypadku zajęcia komorniczego bank w pierwszej kolejności „zamraża” pieniądze na tydzień. Dopiero potem przekazuje je na rachunek komornika.²⁸

4. Wnioski końcowe

Panująca sytuacja epidemiologiczna stanowi ogromne utrudnienie wobec wierzycieli, którym w znacznej mierze utrudniono możliwość skutecznej egzekucji i to już na początkowym etapie dochodzenia własnych wierzytelności. Wprowadzane cyklicznie zmiany i ograniczenia na pewno cieszą tych dłużników, którzy jeszcze przed wystąpieniem pandemii, szukali sposobów na ograniczenie prowadzonych wobec nich egzekucji, czy wręcz czyniących starania do jej uniknięcia. W chwili obecnej nie muszą oni nawet podejmować specjalnych starań, ponieważ ustawodawca sam wstrzymał bądź ograniczył prowadzenie wobec nich standardowych, dotychczas obowiązujących działań. Problem ten inaczej wygląda z perspektywy tych dłużników, którzy chcieli jednak podjąć wysiłek i albo spłacić własny dług albo chociaż w znacznej mierze zminimalizować go dzięki możliwości licytacji posiadanej przez nich nieruchomości. Od zeszłego roku takie działania zostały całkowicie wstrzymane i jedyna możliwość dla takiego dłużnika to sprzedaż nieruchomości we własnym zakresie na rynku wtórnym, ale biorąc pod uwagę, że zazwyczaj taki majątek jest ujawniony przez komornika, to jego sprzedaż i tak nie będzie możliwa i podlegać będzie egzekucji, której na ten moment nie można przeprowadzić. Tworzy to niestety w tej chwili sytuację patową. Dłużnik dysponuje majątkiem, z którego można byłoby zaspokoić roszczenie, ale przepisy nie pozwalają na przeprowadzenie licytacji, natomiast te same przepisy w żaden sposób nie ograniczają czy też nie wstrzymują toku samej egzekucji przede wszystkim pod kątem narastającego zadłużenia ze względu na naliczane, za każdy dzień zwłoki w spłacie, odsetki.

Wydaje się, że w najgorszej sytuacji znajdują się w chwili obecnej wierzyciele. Od marca zeszłego roku pojawiło się kilka ograniczeń, które nie pozostają bez wpływu przede

²⁸ B. Bieda, *Dofinansowanie z tarczy antykryzysowej - czy może zostać zajęte na poczet długów?*, <https://vindicat.pl/baza-wiedzy/dofinansowanie-z-tarczy-antykryzysowej-czy-moze-zostac-zajete-na-poczet-dlugow/> (dostęp: 20.07.2021 r.).

wszystkim na ilość prowadzonych postępowań egzekucyjnych oraz ich tryb. Fakt, że w chwili obecnej nie można zlicytować posiadanej przed dłużnika nieruchomości, powoduje trudną sytuację dla wierzyciela. Bardzo często wie on o posiadanym przez dłużnika majątku, jednak nie ma możliwości, by taki majątek w jakikolwiek sposób zabezpieczyć na poczet zasądzonej prawomocnie wierzytelności. Istnieje także ryzyko, że dłużnik, spodziewając się widma odpowiedzialności za swoje długi, uprzedzi działania wierzyciela oraz komornika i wcześniej sam zbędzie swoją nieruchomość albo dokona jej darowizny. Co prawda wierzycielowi przysługuje wówczas zastosowanie instytucji skargi pauliańskiej, ale jest to postępowanie długotrwałe i nie zawsze kończy się ono jednak dla wierzyciela korzystnie. Ponadto wierzyciel musi ponosić kolejne koszty egzekwowania swojego długu. Co prawda może on później teoretycznie dochodzić ich od dłużnika, ale realnie zwiększa on jedynie swój dług; wierzyciel nadal nie ma pewności, że odzyska cokolwiek w toku prowadzonej egzekucji i być może zostanie z „niewykonalnym” tytułem egzekucyjnym w rękę.

Trudno przewidzieć, w jakim kierunku w zakresie skuteczności postępowania egzekucyjnego, pójdą kolejne zmiany. Wydaje się, że obowiązujące obecnie przepisy są niekorzystne dla tak dla wierzyciela, jak i dla dłużnika i komornika. Co prawda legislator zdaje sobie sprawę z tego, że zaistniał poważny problem, ale trudno o rozwiązanie, które byłoby w stanie pogodzić interesy każdej ze stron. Samo dostrzeżenie powstałego problemu nie jest równoznaczne z jego szybkim i sensownym rozwiązaniem.

Summary

Prolonged pandemic situation and possibilities of avoiding consequences of debt enforcement proceedings

The Article describes important concern regarding the debt enforcement proceedings due to the prolonged pandemic situation. Author described the functioning of those regulations before the Covid-19 pandemic as well as how relevant provisions have been operating since March 2020. The article highlights the problems associated with pandemic situation, not only for the creditors but also for debtors and bailiffs. Despite of on-going work on legislative amendments designed to solve enforcement proceedings problems, the effect may be not satisfying.

Aleksandra Urbanowicz

Magister prawa, magister inżynier transportu - eksploatacji portów i floty; w trakcie IV roku studiów doktoranckich na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Obszar zainteresowań badawczych: nepotyzm, klientelizm, kronizm, naruszenie zasad uczciwej konkurencji, niekaralne formy korupcji.

Literatura, orzecznictwo i inne źródła

1. K. Flaga-Gieruszyńska w: K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*. Wyd. 10, Warszawa 2019, Legalis – do art. 799.
2. Kościółek w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, P. Ryłski (red.), Warszawa 2021, Legalis – do art. 829.
3. M. Klonowski w: R. Reiwer (red.), *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz* [w:] R. Reiwer (red.), *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Warszawa 2019, Legalis – do art. 30.
4. D. Olczak-Dąbrowska w: T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Komentarz. Art. 506–1217*. Tom II, Warszawa 2019, Legalis – do art. 829.
5. B. Sadowska, *Realizacja zasady dyspozycyjności w zakresie dopuszczalności środków zaskarżenia czynności komornika w postępowaniu egzekucyjnym*, Studenckie Zeszyty Naukowe 2017, Vol. XX, nr 33
6. P. Soroka, *Prawnokarna ocena wszczęcia cywilnego postępowania egzekucyjnego w sytuacji, gdy roszczenie wierzyciela zostało zaspokojone*, *Palestra* 2021, nr 3
7. P. Szymaniak P., *Wirus dławi egzekucję*, *Dziennik Gazeta Prawna* z 18.8.2020 r.
8. wyrok SN z 10.5.1966 r., II CR 97/66, OSNCPIUS 1966, Nr 12, poz. 223.
9. Opracowanie Biura Analiz, Dokumentacji i Korespondencji Kancelarii Sejmu, „System egzekucji roszczeń, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii ograniczeń egzekucji, niespójności uregulowań dotyczących egzekucji cywilnej i administracyjnej, kolejności zaspokajania wierzycieli oraz społecznych i ekonomicznych skutków egzekucji w świetle rozwiązań postulowanych w petycji (P9-31/19) Opinie i ekspertyzy OE-278”, Warszawa 2020

10. B. Bieda, *Dofinansowanie z tarczy antykryzysowej - czy może zostać zajęte na poczet długów?*, <https://vindicat.pl/baza-wiedzy/dofinansowanie-z-tarczy-antykryzysowej-czy-moze-zostac-zajete-na-poczet-dlugow/> (dostęp: 20.07.2021 r.).
11. Ł. Czarnocki, *Egzekucja w czasie pandemii*, <https://prawnicypomagaja.pl/blog/egzekucja-w-czasie-pandemii> (dostęp: 20.07.2021 r.).
12. M. Kowalczuk-Kędzierska, *Tarcza 5.0 – chaosu w egzekucji ciąg dalszy*, Rzeczpospolita 04.12.2020 r., <https://firma.rp.pl/prawo-i-podatki/art17059211-tarcza-5-0-chaosu-w-egzekucji-ciag-dalszy> (dostęp: 20.07.2021 r.).
13. P. Rojek-Socha, *"Tarcze" wycięły część licytacji nieruchomości - problem także dla dłużników*, Prawo.pl z 19.11.2020 r., <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/licytacje-z-nieruchomosci-mieszkalnych-covidowy-problem,504594.html> (dostęp: 20.07.2021 r.).
14. P. Rojek-Socha, *Druga fala koronawirusa "zamrozi" sądy? RPO pyta ministerstwo*, Prawo.p. z 5.11.2020 r., <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/koronawirus-sady-odwoluja-jawne-rozprawy-i-posiedzenia,504312.html> (dostęp: 20.07.2021 r.).
15. *Tarcza antykryzysowa 2.0. a postępowanie administracyjne*, <https://gov.legalis.pl/tarcza-antykryzysowa-2-0-a-postepowanie-administracyjne/> (dostęp: 16.07.2021 r.)